

KULTURÁLIS NYELVI SZIGNÁLOK A FORDÍTÁSBAN (V. NABOKOV: *MÁSENYKA*)

CULTURAL LINGUISTIC SIGNALS IN TRANSLATION (V. NABOKOV, MARY)

CS. JÓNÁS ERZSÉBET¹

A fordítás az idegen nyelvű szépirodalom létezési módja. A mű olyan kulturális elemeket is tartalmaz, amelyek átadása nem lehetséges kétnyelvű szótárak segítségével. Vladimir Nabokov *Másenyka* című regénye 1926-ban Berlinben íródott. Benne az emigrációban élő orosz író fiatalkori szerelmére, Másenykára emlékezik. Az író honvágya az orosz kultúra sajátos jegyeit idézi fel a szövegben. Ilyen Másenyka kézírásának jellegzetessége. Ezt a magyar fordító szó szerint adja vissza, de nem veszi figyelembe, hogy a kulturális szignál elveszíti funkcióját, mert a mai magyar olvasó már semmilyen orosz írást sem ismer. Az orosz szövegbe beépített szójátékokat viszont magyar nyelven jól hangzó fordulatokkal adaptálja. Külön figyelmet érdemel a földrajzi nevek asszociációja a mai befogadó közönség részéről: Ukrajna megnevezése Nabokov szövegében ma ilyen kulturális szignálként értelmezhető. Az előadás ezekre a kérdésekre keresi a választ, s azt bizonyítja, hogy a fordítás az olvasó aktuális kulturális ismeretei szerint dinamikusan változó, élő entitás.

Kulcsszavak: fordítás, kulturális szignál, kognitív nyelvészet, szemiotika, szépirodalom

Translation is the way of existence of foreign literature. Literary works may contain certain cultural elements which cannot simply be translated by using bilingual dictionaries. Vladimir Nabokov's novel *Mary* (Russian and Hungarian: *Mashen'ka*) was written in Berlin in 1926. It is about the Russian émigré's first love, Mary. The specificity of Russian culture is evoked in the text through the writer's homesickness, e.g. by Mary's special handwriting. This is translated word by word into Hungarian so the translator does not take into account that some of the cultural signals lose their functions in that way because Hungarian readers nowadays do not know much about the Russian alphabet and writing. Some of the Russian word-plays, on the other hand, are translated with good-sounding Hungarian phrases. Some geographical names call up special associations in today's readers; the name of Ukraine is such a cultural signal in Nabokov's original text. My paper would like to find answers to questions like those mentioned above and also wants to give evidence that translations are continuously and dynamically changing entities, which depend largely on the actual cultural knowledge of the reader.

Keywords: translation, cultural signals, cognitive linguistics, semiotics, fiction

1. A FORDÍTÁS MINT „FÖVENYRE ÉPÍTETT HÁZ”

A fordítás „fövenyre épített ház”. Albert Sándor választotta ezt a Máté evangéliumából vett metaforát a fordítás jellemzésére (ALBERT 2011). A metaforikus kép a Károli Gáspár-féle bibliafordításból való (Máté 6. 26.), s jól tükrözi, hogy a fordítás folyamatában és eredmé-

¹ Cs. Jónás Erzsébet
Professor Emeritus
Nyíregyházi Egyetem Szlavisztika Intézet és KEKK
4400 Nyíregyháza, Sóstói út 31/B.
jonas.erzsabet@nye.hu

nyében olyan dinamikus entitás, amelynek mozgását a temporalitás, a szociokulturális háttér, a nyelvallapot, a nyelvhasználat és a befogadói horizont határozza meg.

A fordítás kognitív szempontból nem más, mint alapvetően fogalmi szerkezetek, vagyis konceptusok leképezése egy forrásnyelvi konstrukcióból egy célnyelvi konstrukcióba. Ez a morfoszintaktikai, fonológiai és pragmatikai vonatkozású művelet tartalmazza azokat a kulturológiai mozzanatok is, amelyek a célnyelvi megértéshez nélkülözhetetlenek (TOLCSVAI NAGY 2010: 153).

A fordításstilisztika vizsgálati lehetőségeit a kognitív nyelvészet kutatásai, a befogadás-esztétika, a hermeneutika, a holista alapú funkcionális stilisztika, a szövegtenet újabb irányba tárgyja ki. A világmegismerés folyamatának leképeződése és a temporalitás kérdése a fordítás folyamatában többszörösen nyomon követhető, hiszen itt két, sőt bizonyíthatóan három világlátás, kognitív, nyelvi és magatartás-esztétikai világgép találkozik: az eredeti nyelvi formák világa, a fordító és a célnyelvi olvasó vagy nyelvhasználó szövegértelmezése.

A műfordítás az idegen nyelvű irodalom létezési módja. Miközben tökéletes tartalmi leképezést sohasem tud elérni a célnyelvi szövegben, minden alkalommal kísérletet tesz ennek újabb megközelítésére.

2. A KULTURÁLIS SZIGNÁLOK MINT SZEMIOTIKAI, NYELVI, ESZTÉTIKAI ÉS FORDÍTÁSI JELENSÉGEK

A szignált a szemiotikában használatos jelhordozóként értelmezzük. Hogy mégse jelnek, hanem szignálnak nevezzük, annak az oka a pillanatnyiségében, meghatározatlan tárgyiaságában, adott helyen az asszociatív hangulatában, emocionális és expresszív kapcsolódásában van. Úgy tűnik, hogy a szignál még nem kialakult jel vagy szimbólum, amely esetünkben a fordításban nyelviileg jól megragadható, hanem csak egy alkalmi „jelzés”. Ebben az értelemben olyan jelentésképzésről van szó, amelyet nehéz lexikálisan értelmezni, fordításban explikáció nélkül átadni. Mivel a szépirodalmi szövegben rögzített kultúráról és annak dinamikusan változó befogadásáról, értelmezéséről van szó, ezért nevezzük kulturális nyelvi szignálnak az ide tartozó fordulatokat, nyelvi jelenségeket (vö. SZÍVÓS 2013: 114–115).

A szemiotika a jelekkel, szimbólumokkal foglalkozik. A jel természetéről általában is érdemes szólni. A fordítást, de különösen az átváltási műveleteken túl más szabályozók által is meghatározható műfordítást úgy tekinthetjük, mint egy műalkotást, mint szimbólumokból összeálló *szöveget*. A szimbólumokba a befogadó a maga módján helyettesíti be a tartalmat. A többértelműség a művészi alkotás lényegi oldala. Értelmezésen, jelentésen olyan asszociációs és képzetsorokat értünk, melyek ezekhez a szimbólumokhoz kapcsolódnak. A fordítás és a befogadás esetében is művészeti szimbólumok szó szerinti és átvitt értelemben vett „lefordításáról” van szó nyelvi, asszociációs és elvont képzetsorokra. A művészi alkotás és a műfordítás is esztétikai jel (vö. KULCSÁR SZABÓ 2000: 255–286).

Az esztétikai jel mindig magában foglalja a normától való eltérést. A fordítás során a fordítóra több norma is hat. Irányíthatja a forrásnyelvi norma. Az eredeti mű nyelvi valószínűsítése, az eredeti mű szerzőjének egyéni stílusértékei, az eredeti mű saját kultúrájának stílustulajdonítási rendszerében a kánon szerint elfoglalt helye. Irányíthatja a célnyelvi norma, a kulturális emlékezetben őrzött műfaji, stilisztikai, szerkezeti összehasonításra szolgáló alaplanta, a célnyelvi olvasóról alkotott hipotetikus kép, amelynek alapján a fordító az olvasó elvárásai horizontját, reakciójának mikéntjét már kezdettől fogva ösztönösen szem előtt tartja a célnyelvi szövegváltozat létrehozásakor. Nem szabad elfeledkeznünk

ugyanakkor magának a fordítónak mint szubjektumnak a valóságglátásáról, saját neveltetéséből, kulturális, eszmerendszeri, esztétikai ismereteiből következő normájáról sem.

A hermeneutika felfogása szerint a fordítás, a kritika és a sokszorosíthatóság tevékenységei mint másodlagos vagy utólagos mozzanatok foghatók fel egy nyelvi-mediális történeten belül. Az interpretáció nem választható el az olvasás fenomenológiájától. E fogalomkörben a dinamikus temporalitás azt jelenti, hogy az idő függvényében maga a fordító és az olvasó is más és más értelmet tulajdoníthat az eredeti szövegnek. „Éppen az egyszer már megértett uralhatatlansága és lezárhatatlansága kényszeríti ki mintegy a szükségszerű közölhetőséget, amennyiben az interpretáció mint a megértett felnyitása további olvasatokra utalja rá magát és az értelmezettet.” (LÖRINCZ 2004: 141) Ez a gondolat az Eco által megfogalmazott „nyitott mű” fogalmának az alapja, amely az újr fordítások állandó jelenvalóságát indokolja (ECO 1962/98: 11–26).

3. VLADIMIR NABOKOV *MÁSENYKA* (1926)

Vladimir Dmitrijevics Nabokov (1899–1977) a huszadik század eleji emigráns orosz irodalom képviselője. Az Októberi Forradalom után menekült Berlinbe, majd tovább Európába, végül amerikai író lett. Az első orosz nyelven írt regénye a fiatalkori szerelmét és az orosz szülőföld iránti nosztalgiáját idéző *Másenyka*, amelynek kulturális nyelvi szignáljai is magukra vonják a figyelmet. A regény Berlinben jelent meg egy orosz kiadónál 1926-ban. Magyarul Hetényi Zsuzsa fordításában olvashatta a közönség 2011-ben. A nagy időintervallumot az indokolja, hogy Oroszországban is csak a Szovjetunió összeomlása (1991) után jelentek meg Nabokov munkái, így ez a lírai hangú önéletrajzi ihletésű történet is. Az identitás, a kulturális hovatartozás kérdését járja körül az író, amikor a hangok, a betűk, a szavak, szólások, a stílus nyelvben tükröződő szignáljaiban vallja meg elszakíthatatlan orosz gyökereit. Berlinben, az idegen német környezetben ez az első ráébredés erejével tör elő a *Másenyka* szövegszövetéből.

4. KULTURÁLIS NYELVI SZIGNÁLOK FONEMATIKUS, GRAFIKUS, LEXIKÁLIS, STILISZTIKAI MEGJELENÉSE

4.1. Fonematikus szint

A *Másenyka* magyar fordítása egy olyan előszóval indul, amely az orosz regényszövegben nincs benne, de az angol nyelvű kiadásban igen. A címadást elemezve az orosz nyelv fonológiáján keresztül az angol megfelelőt latolgatja. Ez az előszó a magyar cím fordítására is rávilágít (kiemelés félkövér kurzívval itt és később tölem: Cs. J. E.). Az angollal szemben a magyar nyelvben olyan betűk vannak, amelyek a cím fordításában megközelítőleg vissza tudják adni az orosz eredeti fonémák kiejtés szerinti hangzását. Ezért marad meg a regény címének fordításában az *á*-n az ékezet, s ilyen megfontolásból fontos szerepe van a lágy *ny*-t jelölő betűnek is. A név hangzása mint kulturális szignál így fejezi ki az orosz kiejtést. (Vessük össze a regénycímet a szerző magyar betűkkel átírt, az orosz betűket és nem a kiejtést követő alakjával. Sem a mássalhangzók lágysága, sem a magánhangzók labialitása nem tükröződik a „Vladimir Nabokov” írásában):

ELŐSZÓ

A *Másenyka* (Mary) angol nyelvű kiadásához

A regényem címe *Másenyka*, ami oroszul a Mária névnek kicsinyítőképzős, becéző formája, és a kiejtését nem könnyű más nyelvre átírni. *Elnyújtott benne az „á”, és lágy az „ny”*. Keresgéltem egy alkalmas angol változatot (Marianne? May?), de végül a Mary mellett állapodtam meg, mert ez illetett legjobban az orosz címben szereplő név természetes egyszerűségéhez. (NABOKOV 2011: 9)

4.2. A grafémák szintje

A fonémákon túl a kézírás grafikai megjelenése, az orosz kézírás gyakorlatban használt mellékjelei is kulturális nyelvi szignálként élnek a kulturális emlékezetben. Másenyka szerelméhez írt levele grafológus kezébe való személyiségjegyeket mutat:

«Лева, вот я уже в Полтаве целую неделю, скука адская. Не знаю, увижу ли я вас еще когда-нибудь, но мне так хочется, чтобы вы все-таки не забывали меня».

Почерк был мелкий, кругленький, словно бегущий на цыпочках. *Под „ш“ и над „т“ были для отличия черточки; конечная буква бросала вправо стремительный хвостик; только у буквы „я“ в конце слов трогательно загибался хвостик вниз и влево*, как будто Машенька в последний миг брала слово назад; точки были очень крупные, решительные, зато запятых было мало. (НАБОКОВ 1926)

„Ljova, már egy álló hete Poltavában vagyok, pokolian unalmas. Nem tudom, viszontlátom-e még valaha, de nagyon szeretném, ha nem felejtene el.”

Kicsit kerek betűs kézírása egészen olyan volt, mintha lábujjhegyen szaladna. *Vonalak voltak az „m” betű fölött, és az „u” betű alatt, hogy meg lehessen különböztetni a „t”-t és az „s”-et, minden szóvégi betű jobbra tekeredő, indulatos farkincába csapott át, csak a „Я” betű csíkja csavarodott meghatóan lefelé és balra*, mintha Másenyka az utolsó pillanatban visszavette volna a szavát; a mondat végi pontjai nagyon nagyok és határozottak voltak, viszont alig használt vesszőt. (NABOKOV 2011: 112)

A fordításban rendkívül nehéz az orosz kézírás normától eltérő jellegzetességeire utalni úgy, hogy a befogadó magyar olvasó nem ismeri, nem ismerheti az orosz írás grafikai képét. Ilyenkor leginkább adaptálni lehetne, vagyis a megjelenő magyar szöveg írott változatát magunk elé képzelve a leírásban a magyar kézírás valamilyen sajátosságát csatolni. Pl. „Az *á*, az *ó* és az *é* ékezetei balra dőltek, a szóvégi *n*-ek kis farkincában balra kunkorodtak”:

„Ljova, már egy álló hete Poltavában vagyok, pokolian unalmas. Nem tudom, viszontlátom-e még valaha, de nagyon szeretném, ha nem felejtene el.”

4.3. A paronomázia, a szójátékok szintje

Nem kevésbé nehéz a lexikális elemek stílusjegyeinek, különösen a szójátékoknak a visszaadása. Ami az oroszban összezseng, a népetimológia alapján összetartozik, az a magyarban távol áll egymástól. Így van ez a **matematika** és a **martilapu** viszonylatában, amit az egyik szereplő saját maga és a felesége képszerű, metaforikus jellemzésére használ. Ő a szigorú matematikatanár, aki a számok világában él. A felesége, Másenyka, aki rendkívül vonzó hölgy, mellette egy kedves, szép virágszál:

– Вы не математик, Антон Сергеевич, – суетливо продолжал Алферов. – А я на числах, как на качелях, всю жизнь прокачался. Бывало, говорил жене: **раз я математик, ты мать-и-мачеха...**

Горноцветов и Колин залились тонким смехом. **Госпожа Дорн** вздрогнула, испуганно посмотрела на обоих.

– Одним словом: **цифра и цветок**, – холодно сказал Ганин. Только Клара улыбнулась. Ганин стал наливать себе воды, все смотрели на его движение.

– Да, вы правы, **нежнейший цветок**, – протяжно сказал Алферов, окинув соседа своим блестящим, рассеянным взглядом. (НАБОКОВ 1926)

Vö. *мать-и-мачеха...* (martilapu)

– Maga nem matematikus, Anton Szergejevics – folytatta Alfjorov fontoskodva – én viszont egész életemben ezen a trapézon hintázom. Mondtam is egyszer a feleségemnek, **ha én vagyok a számvilág, akkor te egy szép virág...**

Gornocvetov és Kolin mesterkelt nevetésben tört ki. **Frau Dorn** megriadt és ijedten nézett rájuk.

– Szóval egy **virgács és egy virág** – jegyezte meg Ganyin szárazon. Csak Klara mosolygott. Ganyin vizet öntött magának, a többiek mind figyelték.

– Igen, igaza van, egy **nagyon finom virág** – mondta Alfjorov elnyújtva, és ragyogó szemmel szórakozott tekintetet vetett a szomszédjára. (NABOKOV 2011: 29–30)

Vö. német nyelvű intertextus

A fordítás ez esetben kiváló magyar adaptálással oldotta meg a metaforákban rejlő ellentéteket. A „martilapu” szó szerinti fordítása nem jelentette volna az orosz szándéknak megfelelően a „szép virág” képét. Ezért ezt a magyar szöveg tudatosan el is kerülte. A metaforikus jelentésképzés és a szójáték tökéletesen sikerült a magyarban is.

A kiemelt szövegben találunk egy német intertextust a **Frau Dorn** névadásban. Ennek a kulturális nyelvi szignál értéke a magyarban erősebbé vált azáltal, hogy az orosz **„Dornné asszony”** helyett német nyelvű változatot használ a fordító a magyar szövegben. Minthogy a cselekmény Berlinben játszódik, ez teljesen helyénvaló, s a magyar olvasó idegen nyelvi ismeretszintjén valóban csupán a német nyelvi közeg felismerhető szignálja.

Ugyanilyen stilisztikai funkciót tölt be a **Pfennig**, az euró előtti német aprópénz és a **„genug”** (elég) lexéma német nyelvű változatának intertextuális megjelenése a magyar szövegben ott, ahol az oroszban mindez cirill betűkkel szerepel:

Подтягин, платя кондуктору, положил свой желтый листок на сиденье, рядом с собой, выбрал из нескольких монет на ладони сорок **пфеннигов**, вскинул глаза на кондуктора: – **Генух?**
(НАБОКОВ 1926)

Podtyagin fizetett a kalauznak, közben letette a sárga útlevelet maga mellé az ülésre, a tenyerében kiszámolt 40 **pfenniget** különböző érmékből, és felnézett a kalauzra:

– **Genug?**

(NABOKOV 2011: 104)

Vö. **német nyelvű intertextus**

4.4. A stílusváltozók szintje, a társalgási szleng

A stilisztika a nyelvi megnyilatkozás szociokulturális összetevői szerint öt változót különít le. Ezek a magatartás, a helyzet, az érték, az idő és a hagyományozott nyelvváltozatok. A magatartás szerinti stílusérték lehet durva, bizalmas, közömbös, választékos. A helyzet alapján informális, közömbös, formális. Az érték mentén értékmegvonó, közömbös, érték-telítő. Az idő mentén közömbös, régies, újszerű. A nyelvváltozat alapján sztenderd, irodalmi, nyelvjárásbeli, városi népnyelvhez, diáknyelvhez, történeti stílusrétegekhez tartozó (vö. TOLCSVAI NAGY 1996: 134–135).

A regény szereplői Oroszországról, elhagyott hazájukról, a hazaszeretetről beszélgetnek. Az idős Podtyagin szavaiban a hazaszeretet emelkedett témájáról szólva a közömbös stílus keveredik a bizalmas beszélgetés magatartásbeli aspektusát értékmegvonó módon hordozó szlenghasználattal: „*Ha mi emigránsok nem szeretjük, Oroszországnak **annyi, befellegzett***”:

Подтягин улыбнулся. [...]

Вы, как,– любите Россию?

– Очень.

– То-то же. Россию надо любить. Без нашей эмигрантской любви, России – **крышка**. Там ее никто не любит. (НАБОКОВ 1926)

Podtyagin elmosolyodott. [...]

– Mondja meg nekem, szereti Oroszországot?

– Nagyon.

– Nagyon helyes. Szeretnünk kell Oroszországot. Ha mi, emigránsok nem szeretjük, **akkor vége**. Azok ott nem szeretik, egyikük sem. (NABOKOV 2011: 73)

Vö. **крышка (vulg. Szó szerint „fedő”, azaz vége, annyi)**

A magyar fordítás ezt a stíluskontrasztot nem akarta átvenni, ezért a közömbös tartományban maradván a **крышка** szót így fordította: „**akkor vége**”.

4.5. Az idő stílusváltozója. A bennfoglalás jelentésstiliztikája

A fordítások legérzékenyebb pontjai közé tartozik a nyelvhasználat temporális változásának figyelembevétele. Itt nem csak a régies és újszerű lexikális elemekre, a mondat szerkezet egyre elliptikusabb, hiányokkal dúsított mai jellegzetességére kell gondolnunk, hanem arra

is, hogy az idő múlásával egy-egy közömbösnek szánt kifejezés az asszociációk szintjén más jelentéstartalommal bővíthet (vö. TÁTRAI 2011: 171–189).

A regény főhőse, Ganyin a polgárháborús Oroszországra visszaemlékezve így idézi fel ifjúkori szerelmének utolsó pillanatait:

Долг удерживал его в Ялте, – готовилась военная борьба, – но минутами он решал все бросить, поехать искать Машеньку *по малороссийским хуторкам*. И было что-то трогательно-чудесное, – как в капустнице, перелетающей через траншею, – в этом странствии писем через страшную Россию. (НАБОКОВ 1926)
Vö. *по малороссийским хуторкам (kisorosz tanyákon)*

A kötelesség Jaltához kötötte, folyt a polgárháború, de voltak percek, amikor elhatározta, hogy mindent felrúg, és elmegy, megkeresi Másenykát az *ukrajnai tanyákon*.

Volt valami megható és csodálatos abban, ahogy a leveleik át tudtak törni az akkori szörnyű Oroszországon – mintha fehér káposztalepke repült volna át a lövészárkok fölött.

(NABOKOV 2011: 114)

Ez a semleges stílusú leírás a mai olvasó számára az idő múlásával, a világ átrendeződése okán számos implikaturát tartalmaz: A huszadik század elején Ukrajna Oroszország részeként Kis-Oroszország néven volt ismert. Az orosz szövegben szó szerint fordításban ezt olvassuk: „*elmegy, megkeresi Másenykát a kisorosz tanyákon*.” Földrajzilag ma ez Ukrajna, tehát helyes a magyar fordítás, amikor a magyar befogadói horizontot figyelembe véve így adja vissza a kiemelt fordulatot: „*elmegy, megkeresi Másenykát az ukrajnai tanyákon*.” De nem ilyen egyértelmű a helyzet, ha a *kisorosz* jelző mai orosz szociokulturális, társadalmi, politikai asszociációit vesszük alapul.

Az orosz Duma egy fiatal orosz politikusa ugyanis 2014-ben azzal a kéréssel fordult az orosz törvényhozókhoz, hogy térjenek vissza a Kis-Oroszország megnevezés Ukrajnával egyenlő rangú használatához. „A képviselő elmondta, már a XIV. századtól általánosan használatban volt a Kis-Oroszország elnevezés, ami egészen az 1917-es októberi forradalomig így volt. Egyben kifejtette azt is, hogy az Ukrajna elnevezés csak 1917 októbere után jelent meg, vagyis egyértelműen a bolsevik politikához köthető. Innentől számítható az a folyamat, hogy a korábban általánosan használt »Kis-Oroszország« kifejezés pejoratív jelzőként kezdett megjelenni a köznyelvben, aminek az ukrán nemzet megteremtésének mesterséges ideája miatt volt jelentősége. A javaslatot benyújtó **Mihail Degtyarev** szerint az Ukrajna megnevezésnek pusztán identitásépítő jellege van, aminek célja egyben a Kis-Oroszországhoz tartozó orosz lakosság »kisorosz« identitásának megsemmisítése is célja volt. Az orosz nyelvész közösségek kifejezett kéréssel fordultak a politikushoz annak kapcsán, hogy a két elnevezés köznyelvben használatának »egyenlő tónusát« állítsák helyre azzal, hogy a belpolitikában aktívan Kis-Oroszországgént hivatkoznak Ukrajnára. Degtyarev ezzel egyidőben felhívást tett közé valamennyi politikushoz és újságíróhoz, hogy vegyék vissza a kifejezés használatát a mindennapokba.”

(<http://www.hidfo.net.ru/2014/07/04/ukrajna-helyett-kis-oroszorszagot-fognak-mondani-az-orosz-politikusok> 2015-01-30)

Így változtathatja meg akár néhány év alatt a politika egy földrajzi név szociokulturális implikációját, a fordítás jelentésképző stílusértékét.

ÖSSZEGZÉS

A hermeneutika, a funkcionális stilisztika és a kognitív nyelvleírás megközelítési lehetőségeinek kiterjesztése a fordítások folyamat- és produkció-jellegű vizsgálatára indokoltnak és hasznosnak látszik a fordítástudományban is. Különösen érvényes e tudományágak alkalmazása a műfordítások elemzésében. A kontrasztív szövegsemantikai vizsgálatokban érvényesülő dinamikus temporalitás állandó visszacsatolást jelent három konstans tényező között. Ezek 1. az eredeti mű szövegének szerzője, kora, 2. a fordító egyéni stílusjegyei és kulturális emlékezete, valamint 3. a célnyelvi olvasó befogadói horizontja, szövegértelmező potenciálja. E hármas normativitásban születik meg minden újrafordítás mint a szövegek továbbélésének folyamatos szükségszerűsége (vö. Cs. JÓNÁS 2001: 20–24).

IRODALOM

ALBERT Sándor 2011. *„A fűvenyre épített ház”. A fordításelméletek tudomány- és nyelvfilozófiai alapjai.* Budapest: Áron Kiadó.

Cs. JÓNÁS Erzsébet 2001. *Kontrasztív szövegsemantikai vizsgálatok.* Nyíregyháza: Besenyei György Könyvkiadó.

ECO, Umberto 1962/98. *A nyitott mű.* Budapest: Európa Könyvkiadó.

KULCSÁR SZABÓ Ernő 2000. *Irodalom és hermeneutika.* Budapest: Akadémiai Kiadó.

LŐRINCZ Csongor 2004. A „kifejezés nélküli” hermeneutikája. In: FEHÉR M.–KULCSÁR SZABÓ E. *Hermeneutika, esztétika, irodalomelmélet.* Budapest: Osiris Kiadó, 121–146.

SZÍVÓS Mihály 2013. *A jeltől a kódig. Rendszeres szemiotika.* Budapest: Loisir Kiadó.

TÁTRAI Szilárd 2011. *Bevezetés a pragmatikába. Funkcionális kognitív megközelítés.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.

TOLCSVAI NAGY Gábor 1996. *A magyar nyelv stilisztikája.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.

TOLCSVAI NAGY Gábor 2010. Kálvin és a Károli-biblia nyelve. *Magyar Tudomány*, 2010. 171. évf. 2. szám, 152–158. <http://www.matud.iif.hu/2010/02/03.htm> (2015-01-27)

FORRÁSOK

NABOKOV, Vladimir, 2011. *Másenka* (Fordította: Hetényi Zsuzsa) Budapest: Európa Könyvkiadó.

НАБОКОВ, Владимир 1926) 2012. *Машенька* Москва: «Азбука» <http://lib.ru/NABOKOW/mary.txt> (2015-01-30).